

7.5.2020

EOAK/2628/2020

Opetus- ja kulttuuriministeriö

PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: 9.4.2020 lukien vireille tulleet kantelut

SELVITYS- JA LAUSUNTOPYYNTÖ

1 Kantelut

1.1 Johdanto

Eduskunnan oikeusasiamiehelle on 6.5.2020 mennessä tehty yksitoista kantelua yliopistojen opiskelijavalinnoissa noudatettavista menettelyistä vallitsevan koronaviruspandemian aiheuttamien poikkeusolojen johdosta.¹ Kanteluissa on kyse yliopistojen linjauksesta, jonka mukaan perinteisiä valintakokeita ei ole koronatilanteen vuoksi mahdollista järjestää turvallisesti. Tämän vuoksi yliopistojen opetusvararehtorit ovat huhtikuussa 2020 päättäneet, että valinnat järjestetään kevään ja kesän 2020 aikana vaihtoehtoisilla, fyysistä kontaktia välttävillä tavoilla.

Osa kanteluista on tehty siinä vaiheessa, kun opiskelijavalinnan tulevista muutoksista tiedotettiin huhtikuun alkupuolella asian valmistelun ja erilaisten vaihtoehtojen pohdinnan ollessa vielä kesken. Enin osa kanteluista on kuitenkin tehty sen jälkeen, kun yliopistojen lopullisesta linjauksesta tiedotettiin 29.4.2020.

Suurin osa kanteluista koskee lääketieteellisen alan valintamenettelyä; yksittäisissä kanteluissa viitataan kauppatieteen ja psykologian aloihin, viimeksi mainittuun tosin hyvin yleisluontoisesti.

1.2 Kanteluiden keskeinen sisältö

Oikeusasiamiehen kansliaan tämän selvitys- ja lausuntopyynnön laatimishetken mennessä saapuneista kanteluista on laadittu kooste, joka on tämän selvitys- ja lausuntopyynnön lopussa liitteenä. Yhteenvetona kanteluissa esitetyistä näkökohdista tuon esiin seuraavaa.²

¹ EOAK/2628/2020, EOAK/2772/2020, EOAK/2838/2020, EOAK/2992/2020, EOAK/2997/2020, EOAK/3017/2020, EOAK/3018/2020, EOAK/3023/2020, EOAK/3050/2020, EOAK/3051/2020 ja EOAK/3052/2020. Lisäksi valtioneuvoston oikeuskanslerille on tehty samasta asiasta useita kanteluita. Valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain 3 §:n nojalla laillisuusvalvojen kesken on sovittu, että oikeusasiamies käsittelee tähän asiakokonaisuuteen liittyvät kantelut.

² Oikeuskanslerille tehtyjen (ja oikeusasiamiehelle siirrettävien) kanteluiden teemat ovat samoja kuin oikeusasiamiehelle tehdyissä kanteluissa.

Kantelut koskevat 29.4.2020 julkistettuja yliopistojen valintakriteerejä, joilla aiemmin ilmoitettuja kriteereitä on muutettu siitä, mitä niiden oli ilmoitettu olevan 1.4.2020 päättyneen yhteishaun aikana. Hakijat ovat tehneet päätöksensä hakukohteistaan sen hetkisen tiedon pohjalta. Pääosin kanteluissa arvostellaan *todistusvalinnan osuuden osin olennaistakin kasvattamista*.

Kanteluissa tuodaan esiin se, että jos valintakriteerien muutos olisi ollut hakijoiden tiedossa, olisi moni hakenut eri paikkoja. Samoin nousee esiin valintakokeisiin mahdollisesti pitkäänkin jatkunut panostaminen ja sen käyminen muuttuneissa oloissa turhaksi todistusvalinnan osuuden lisääntyessä huomattavasti. Tähän liittyen on tuotu esiin se, että jos todistusvalinnan osuuden kasvu olisi ollut tiedossa, hakijat olisivat voineet panostaa ylioppilastutkinnon arvosanojen korottamiseen valintakokekursseihin panostamisen sijaan.

Kanteluissa on viitattu muun muassa aikuisopiskelijoihin ryhmänä, jota muutoksen on katsottu erityisesti koskettavan. Tätä on perusteltu esimerkiksi lääketieteen osalta sillä, että pääsykoeprosessi on pitkä ja aikuisopiskelijat kokevat tämän aikana useita ajankäyttöön ja taloustilanteeseen liittyviä vastoinkäymisiä. Toisaalta on katsottu, että uudet valintakriteerit kohdistuvat negatiivisesti erityisesti nuoriin, jotka eivät vielä juuri 18 vuotta täyttäneenä tienneet, mitä tulevaisuudeltaan halusivat eivätkä sen vuoksi osanneet panostaa ylioppilaskokeisiinsa tarpeeksi.

Erytyisesti lääketieteen osalta tuodaan esiin muun muassa seuraavaa. Valintaperusteiksi lääketieteelliseen tiedekuntaan vuodelle 2020 oli ilmoitettu, että todistusvalinnalla on mahdollisuus päästä ylioppilastutkinnon perusteella ainoastaan ensikertalaisella. Aiemmin ilmoitettujen kriteerien mukaan 51 % opiskelijoista valitaan todistusvalinnalla ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien ylioppilaiden joukosta. Kun todistuksella piti olla merkitystä vain ensimmäistä paikkaansa hakevilla, ei muiden hakijoiden kannattanut käyttää aikaansa arvosanojen korotuksiin vaan pääsykokeeseen valmentautumiseen. Sittemmin 29.4.2020 ilmoitettiin, että todistuksen perusteella otetaankin sisään 75 % ja näistä 65 % ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevia. Muutosta ei ole pidetty perusteltuna edes poikkeusolojen aikana, koska se ei vähennä yhteiskokeeseen osallistuvien ja mahdollisesti Covid-19-virukselle altistuvien määrää lainkaan.

Kauppateieteellisen alan yhteisvalinnan valintaperusteiden muutoksia on arvosteltu pitkälti samoin perustein kuin edellä on todettu lääketieteen alan osalta ja tuotu esiin, että suurin osa kauppateieteellisen alan yliopistoista ottaa vain 10 % uusista opiskelijoista valintakokeiden perusteella. Edelleen on todettu, että olennaista olisi ollut tietää, mitkä yliopistot hyväksyvät suuremman prosentin sisään valintakokeilla, jolloin hakukohteita olisi voinut myös valita tämän perusteella.

Valintakokeiden käytännön järjestelyiden osalta monet kantelijat arvioivat, että jokaisesta yliopistokaupungista olisi löytynyt riittävästi luentosaleja ja luokkahuoneita, joissa valintakokeet olisi voitu järjestää riittävin turvavälein ja -järjestelyin. Kantelijat viittaavat myös siihen, että koulutkin voidaan avata ennen pääsykokeita.

Kanteluissa on viitattu myös asiaa koskeneeseen *tiedottamiseen*, josta voidaan yleisesti todeta, että yhteishaku on ollut Opintopolku.fi -verkkosivuilla avoinna 18.3.2020–1.4.2020 eli koronavirustilanne oli jo tuolloin ollut tiedossa. Hakuajan päättymisen jälkeen torstaina 9.4.2020 ilmoitettiin, että valintakokeita ei voida koronaepidemian takia pitää aikaisemmin päätetyillä tavoilla vaan valinnat järjestetään kevään ja kesän 2020 aikana vaihtoehtoisilla, fyysistä kontaktia välttävillä tavoilla, ja että hakijat saavat tietoa uusista valintatavoista huhtikuun loppuun mennessä.

Lääketieteen osalta kanteluissa on tuotu esiin, että ensin hakijoille oli ilmoitettu, että pääsykokeet järjestetään normaalisti, ja pääsykokeisiin ilmoitaututtiin tämän tiedon varassa. Sitten ylioppilastutkintojen ja ilmoittautumisten jälkeen tulikin tieto, että kriteerit ehkä muuttuvat, mikä aiheutti epävarmuutta hakijoissa. Myös siihen on viitattu, ettei kokeen toisen vaiheen tarkkaa ajankohtaa ollut julkistettu, joten kaikkien on pitänyt edelleen jatkaa valmistautumista, vaikka se olisi jo turhaa. Myös sitä on arvosteltu, että tulevista muutoksista tiedotettiin torstaina 9.4.2020, jolloin lisätietojen saaminen oli ollut käytännössä mahdottomaa. Samoin on kummeksuttu sitä, miksei ole ollut mahdollista päättää yksi ja ainoa korvaava toimenpide/hakuala ja tiedottaa siitä, jolloin olisi vältetty turhat asiaan liittyvät spekulatiot. Kauppatieteellisen alan osalta on tuotu esiin myös se, että olennaista olisi ollut myös tietää, mitkä yliopistot hyväksyvät suuremman prosentin sisään valintakokeilla, jolloin hakukohteita olisi voinut myös valita tämän perusteella.

Sähköisen etäkokeen osalta on tuotu esiin muun muassa se, miten huomioidaan vähävaraisten hakijoiden/perheiden nuorten yhtäläinen mahdollisuus osallistua kokeeseen, jos perheessä ei ole tietokonetta tai sähköt on katkaistu maksamattomien laskujen takia, kun toimeentulotuesta ei yleensä myönnetä tukea älypuhelimeen tai tietokoneeseen, eikä se nyt sosiaalitoimistoihin tulossa olevan hakemusruuhkan takia olisi monesti mahdollistakaan, koska tukipäätöstä ei ehdi saada ja tietokonetta hankkia. Edelleen on tuotu esiin, että tietokoneen asentaminen ja ylläpito vaativat erityisosaamista, jota ei kaikilla ole, eivätkä kirjastojen tietokoneet välttämättä ole käytössä, koska kirjastot ovat kiinni ainakin 13.5.2020 asti ja kirjastoissa on vain rajallinen määrä tietokoneita tai rauhallista tilaa etäpääsykoetilaisuutta varten. Vielä on nostettu esiin vilpin mahdollisuus.

Ratkaisumalleina kanteluissa on tuotu esiin muun muassa, että kokeiden tarkastukseen liittyvät ajalliset ongelmat olisi voitu ratkaista pääsykokeisiin osallistuvien kokelaiden vähemmällä määrällä ja tähän oltaisiin päästy julkistamalla todistuskiintiön 51 % sisään päässeet ennen

2 Taustatietoja

pääsykoetta. Lisäksi on tuotu esiin, että pääsykoepäivää olisi voitu lykätä ja eri tiedekuntien pääsykokeita jaotella seuraaville kuukausille ihmisyöjoukon kasaantumisen välttämiseksi.

Suomen yliopistojen rehtorineuvoston Unifi ry:n verkkosivuilla todetaan valintakoemuutoksista muun muassa seuraavaa.

Yliopistot ovat päättäneet, miten kevään opiskelijavalinnat toteutetaan poikkeusoloissa. Kaikki hakukohteet julkaisevat omat käytäntönsä viimeistään 30.4. Perinteisiä valintakokeita on korvattu muun muassa sähköisillä etänä suoritettavilla valintakokeilla, suullisilla kokeilla, palautettavilla tehtävillä ja todistusvalinnan laajentamisella. Valintakokeet ovat pääosin kaksivaiheisia, jolloin ensimmäinen vaihe karsii siinä parhaiten menestyneet hakijat toiseen vaiheeseen. Karsintavaihe toteutetaan pääsääntöisesti etänä sähköisellä alustalla. Toinen vaihe voidaan toteuttaa etänä tai pieninä, kampuksella suoritettavina koetilaisuuksina.

Unifin opetusvararehtorikokousten puheenjohtajan Petri Suomalan mukaan yliopistot ovat tehneet päätöksensä hakijoiden asemaa ajatellen ja mahdollisimman pienillä muutoksilla. Suomalan mukaan poikkeustilanteessa on löydetty ratkaisut, joissa kaikilla hakijaryhmillä on edelleen mahdollisuus tulla valituiksi. Verkkosivujen mukaan kukin ala on ottanut käyttöön alalle parhaiten soveltuvan ratkaisun, ja yliopistot seuraavat tarkasti opiskelijavalinnan etenemistä ja nyt tehtyjen muutosten vaikutuksia. Ratkaisuja on ollut suunnittelemassa monipuolinen asiantuntijajoukko, johon kuuluu muun muassa akateemisia ja valinta-asiantuntijoita, juristeja sekä terveys-, turvallisuus- ja IT-asiantuntijoita. Todistusvalinnan lisäämistä eli koekiintiön pienentämistä on perusteltu sillä, että siten pystytään vähentämään fyysisiin kokeisiin kutsuttavien määrää murto-osaan lähtötilanteesta.

Unifin verkkosivujen kysymyksiä/vastauksia -palstalla (julkaistu 30.4.) todetaan muutoksista seuraavaa.

Etänä järjestettävistä valintakokeista todetaan, että niiden valvontaan on käytössä erilaisia teknisiä ratkaisuja. Yliopistot varmistavat valintaprosessin aikana hakijan henkilöllisyyden ja osaamisen. Näin turvataan hakijoiden yhdenvertaisuus ja valintojen oikeudenmukaisuus. Teknisten välineiden osalta todetaan, että kuten ylioppilaskirjoituksisakin, hakijoilta edellytetään, että heillä on käytössään kokeen tekemiseen tarvittavat tekniset välineet. Yliopistot eivät tarjoa hakijoille etäratkaisuisissa tarvittavia koneita tai yhteyksiä.

Tiedottamisesta todetaan, että yliopistot pyrkivät mahdollisimman pitkään varmistamaan opiskelijavalintojen toteutumisen hakijoille ennakkoon ilmoitetulla tavalla. Päätös on tehty heti, kun se on ollut mahdollista. Valintakokeiden muuttaminen ei ollut helppo ratkaisu, koska se tuottaa hakijoille epävarmuutta. Tämän vuoksi yliopistot eivät voineet tehdä päätöstä kevyin perustein vaan vasta huolellisen harkinnan ja tilannearvion jälkeen. Yliopistoille on käynyt selväksi, että näissä olosuhteissa osallistujien ja valvojen turvallisuutta ei pystytä takaamaan.

Valintakokeiden ja opetuksen aloituksen siirrosta todetaan, että on mahdotonta tietää, minkälainen virustilanne on loppukesästä tai tulevana syksynä. Saattaa olla, että perinteisten pääsykokeiden järjestäminen turvallisesti ei olisi silloinkaan mahdollista, minkä vuoksi yliopistot eivät voi laskea sen vaihtoehdon varaan. Opintojen aloituksen siirtäminen olisi ongelmallista, ja sen yhteiskunnalliset vaikutukset olisivat merkittävät. Valtaosa opiskelijoista valitaan todistusvalinnalla aiemmin ilmoitetun aikataulun mukaisesti, ja yliopistot haluavat turvata myös muilla tavoilla valituiksi tuleville mahdollisuudet aloittaa opinnot tulevana syksynä.

Yhdenvertaisuudesta ja laillisuudesta hakijoiden kannalta todetaan, että tilanne on poikkeuksellinen ja edellyttää muutoksia, joita normaalitilanteessa ei tehtäisi. Vaihtoehtoisissa valintamenettelyissä huomioidaan hakijoiden näkökulma ja kaikkien hakukelpoisten mahdollisuus tulla valituksi. Kokonaisuutena valinnat pyritään tekemään niin, että muutoksilla on mahdollisimman pienet vaikutukset valinnan tuloksiin. Valmistelussa on ollut mukana opintoasioihin erikoistuneita juristeja. Tasa-arvon ja laillisuuden kysymyksiä tarkastellaan erittäin tarkasti päätöksenteon kaikissa vaiheissa.

Kanteluissa erityisesti esiin nousseiden alojen eli lääketieteellisen ja kauppatieteellisen valintakoemuutoksia on selostettu lähemmin *Lääketieteellisten alojen verkkosivuilla ja Kauppatieteen alan yhteisvalinnan verkkosivuilla*.

3 Tutkinnan rajaus ja asiaan liittyvien oikeudellisten kysymysten alustava hahmottelu

Yliopistot päättävät perustuslain 123 §:n mukaisen itsehallintonsa ja yliopistolain 36 §:n nojalla valintaperusteistaan itsenäisesti, joten erilaiset valintakiintiöt, kuten todistusvalinnan osuus, voivat vaihdella yliopistoittain. Perinteisiä valintakokeita on tämänhetkisten tietojen mukaan tarkoitus korvata usein tavoin, kuten sähköisillä etänä suoritettavilla valintakokeilla, suullisilla kokeilla, palautettavilla tehtävillä ja todistusvalinnan laajentamisella. Yliopistot järjestävät kevään yhteishauissa yhteensä yli 200 valintakoetta erilaisin aikatauluin.

Edellä todettuun nähden kyseessä on kaiken kaikkiaan hyvin laaja asiakokonaisuus. Oikeusasiamiehellä ei ole mahdollisuutta ryhtyä arvioimaan kaikkien alojen mahdollisten valintaperusteiden muutoksia tai tapoja järjestää valinnat eikä yksittäisten hakijoiden tapauskohtaisia olosuhteita taikka muutosten vaikutuksia heidän kohdallaan.

Sen sijaan arvioin asiaa yleisempänä kysymyksenä, jolloin kyse on kanteluiden perusteella seuraavista yleisistä teemoista: 1) valintakriteereiden muuttaminen ylipäättään kesken hakumenettelyn lisäämällä todistusvalinnan osuutta ainakin joillakin aloilla olennaisestikin aiemmin ilmoitetusta, 2) muutoksista tiedottamisen asianmukaisuus, 3) fyysisten kokeiden perumisen tarpeellisuus/tarkoituksenmukaisuus ja 4) sähköisen esivalintakokeen järjestämiseen liittyvät mahdolliset ongelmat, kuten välineiden saatavuus, tekniset olosuhteet ja vilpin mahdollisuus.

Viitekehyksenä asiassa voidaan käyttää kanteluissa erityisesti esiin nousseita lääketieteen ja kauppatieteen aloja.

Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdista totean alustavasti, *että perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta ja 123 §:ssä yliopistojen itsehallinnosta. Yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä säädetään syrjinnän kiellosta, 10 ja 13 §:ssä välittömästä ja välillisestä syrjinnästä sekä 11 §:ssä erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteista. Yliopistolain 36, 36 a ja 36 b §:ssä säädetään opiskelijavalinnan perusteista ja 30 §:ssä hallintolain ja julkisuuslain soveltamisesta yliopiston toimintaan. Hallintolain 6 §:ssä säädetään hallinnon oikeusperiaatteista, 7 §:ssä palveluperiaatteesta ja palvelun asianmukaisuudesta sekä 8 §:ssä neuvonnasta. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 20 §:ssä säädetään tiedottamisesta.*

Yhdenvertaisuuden ja tasapuolisuuden osalta kyse on asian alustavassa tarkastelussa muun muassa siitä, kohtelevatko uudet kriteerit vertailukelpoisessa asemassa keskenään olevia hakijoita samantarvoisesti eli sovelletaanko koulutustaustaltaan samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin yhdenmukaisia valintaperusteita.

Edelleen kyse on nähdäkseni paitsi yhdenvertaisuuden myös *suhteellisuusperiaatteen* näkökulmasta siitä, onko muutoksia valmisteltaessa huolehdittu siitä, että eri hakijaryhmiin kuuluvien mahdollisuudet opiskelupaikan saamiseen eivät muodostu hakijoiden yhdenvertaisuuden kannalta kohtuuttoman erilaisiksi, mikäli todistusvalinnan osuutta on kasvatettu huomattavasti.

Luottamuksensuojan osalta kyse on siitä, onko hakijoilla ollut oikeutettu odotus luottaa ennalta ilmoitettujen valintakriteereiden muuttumattomuuteen vai onko nyt olemassa jokin sellainen hyväksyttävä syy, jonka johdosta kriteereitä on oikeutettua jälkikäteen muuttaa.

Neuvonnan ja tiedottamisen osalta kyse on siitä, ovatko hakijat saaneet muutoksista vallitsevissa olosuhteissa tietoa riittävästi, ajantasaisesti ja asianmukaisesti.

Myös sähköisen etäkokeen järjestämisessä korostuvat muun muassa yhdenvertaisuuden vaatimus ja yleisemmin menettelyn luotettavuus ja muu asianmukaisuus siihen mahdollisesti liittyvien teknisten epävarmuustekijöiden ja vilpin mahdollisuuden johdosta.

4 Selvitys- ja lausuntopyynnön kohdentaminen

Edellä todettuun ja perustuslain 111 §:n 1 momenttiin viitaten pyydän ministeriötä toimittamaan kanteluiden tutkimiseksi tarvittavan selvityksen ja antamaan lausuntonsa asiassa. Pyydän ministeriötä hankkimaan selvitykset yhtäältä niiltä tahoilta, jotka ovat päättäneet nyt esillä olevista valintakokeiden järjestämiseen liittyvistä yleisistä linjauksista, ja toisaalta kanteluissa nimenomaisesti esiin nousseiden lääketieteen

ja kauppatieteen alojen yhteisvalinnassa mukana olevilta yliopistoilta/näiden alojen valintakoemuutoksista päättäneiltä tahoilta.

Huomiota tulisi kiinnittää edellä kohdassa 3 esiin tuodun perusteella erityisesti siihen, miten omaksuttuihin valintakriteereiden muutoksiin on päädytty, sekä siihen, miten muutokset näyttäytyvät hakijoiden yhdenvertaisuuden ja hyvän hallinnon tasapuolisen kohtelun, luottamuksen suojan, suhteellisuuden vaatimuksen ja neuvontavelvoitteen samoin kuin tiedottamisen asianmukaisuuden näkökulmasta. Lisäksi pyydän ottamaan kantaa sähköiseen esivalintaan liittyviin niin ikään edellä kohdassa 3 esiin nostettuihin näkökohtiin.

Pyydän ministeriötä lähettämään selvitykset ja lausunnon viimeistään 5.6.2020.

Selvitys- ja lausuntopyynnön liitteenä on kooste oikeusasiamiehelle 6.5.2020 mennessä tehdyistä kanteluista. Koska asiaa ei ole tarkoitus käsitellä yksilötasolla, koosteissa ei ole mainittu hakijoiden mahdollisesti esiin tuomia henkilökohtaisia yksityiselämän piiriin kuuluvia salassa pidettäviä tietoja. Mikäli ministeriö tai selvityksenantajat kuitenkin pitävät tarpeellisena saada alkuperäiset kantelut kokonaisuudessaan käyttöönsä, pyydän ilmoittamaan tästä oikeusasiamiehen kansliaan mahdollisimman pian.

Selvitys pyydetään lähettämään ensisijaisesti sähköisessä muodossa eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kirjaamon sähköpostiosoitteeseen oikeusasiamies@eduskunta.fi. Jos selvityksen sisällössä on salassa pidettävää tietoa, tulee sähköposti lähettää eduskunnan turvapostipalvelun kautta osoitteessa <https://turvaposti.eduskunta.fi/> ja vastaanottajaksi tulee merkitä oikeusasiamies@eduskunta.fi.

VN-verkkoon kuuluvat viranomaiset voivat lähettää salassa pidettävää materiaalia (suojaustaso IV) ilman turvapostia.

Apulaisoikeusasiamies

Pasi Pölonen

Esittelijäneuvos

Mikko Sarja

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.

Liite: Tiivistelmä oikeusasiamiehelle tehdyistä kanteluista

LIITE

Tiivistelmä oikeusasiamiehelle 6.5.2020 mennessä tehdyistä kanteluista

Ennen 29.4.2020 julkistettua linjausta saapuneet kantelut

EOAK/2628/2020

Sähköisen etäkokeen osalta on tuotu esiin muun muassa, miten huomioidaan vähävaraisten hakijoiden/perheiden nuorten yhtäläinen mahdollisuus osallistua kokeeseen, jos perheessä ei ole tietokonetta tai sähköt on katkaistu maksamattomien laskujen takia, kun toimeentulotuesta ei yleensä myönnetä tukea älypuhelimeen tai tietokoneeseen, eikä se nyt sosiaalityötoimistoihin tulossa olevan hakemusruuhan takia olisi monesti mahdollistakaan, koska tukipäätöstä ei ehdi saada ja tietokonetta hankkia. Edelleen todetaan, että tietokoneen asentaminen ja ylläpito vaativat erityisosaamista, jota ei kaikilla ole, eivätkä kirjastojen tietokoneet ole käytössä, koska kirjastot ovat kiinni ainakin 13.5.2020 asti ja kirjastoissa on vain rajallinen määrä tietokoneita tai rauhallista tilaa etäpääsykoetilaisuutta varten.

Todistusvalinnan osalta todetaan muun muassa, että hakeminen pelkästään todistusten perusteella voi olla syrjivää, jos se on vaihtoehto sille, että hakija osallistuu tietokoneella pääsykokeeseen eikä tietokonetta ole käytössä.

EOAK/2772/2020

Kantelija kommentoi julkisuudessa olleita vaihtoehtoja valintojen järjestämiseksi mm. seuraavasti.

1) *Todistusvalinnan kiintiön nostaminen*: Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on välttämätöntä tarjota mahdollisuus sisäänpääsyyn myös niille, joilla syystä tai toisesta lukion päästötodistus ei ole hyvä.

2) *Digikurssien tai avoimen yliopiston väylän käyttäminen valintoihin*: Tämä saattaa toimia niillä aloilla tai osastoilla, joihin valitaan puolet hakijoista tai enemmän. Sen sijaan esim. Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan tapauksessa, kun sisään pääsee n. 3 % hakijoista ja kilpailu on maan kovin muutenkin, tilanne tarkoittaisi menettelyä, jossa kyseessä olisi täyden vuoden mittainen "pääsykoe" ilman opintotukea, jossa kilpailu on niin rajua, että yksikin tentti parasta arvosanaa alemmalla numerolla tietäisi hylkyä. Vaarana on jopa, että niin moni opiskelija saa jokaisesta tentistä täydet pisteet, että heidän määränsä ylittää nykyisen sisäänottokiintiön. Lisäksi ainakaan toistaiseksi lääketieteellisen kursseja ei ole avoimella puolella juuri edes ollut.

3) *Valintakokeiden siirtäminen verkkoon*: Epäilynä on valintakokeen mahdollistama vilppi.

Kantelija kummeksuu erityisesti seuraavia seikkoja:

- Miksi pääsykokeita ei saada järjestettyä kaikissa tuhansissa valtion ja kuntien tyhjillään olevissa tiloissa, tarvittaessa vaikka max. 10 hengen ryhmissä, maksimaalisin välimatkoin? Ja siten, että jokainen tekee kokeet omalla kotipaikkakunnallaan ilman suurta matkustustarvetta, olipa hakenut mihin tahansa?
- Miksei kokeita voida siirtää normaalisti toteutettavina myöhempään ajankohtaan ja hankkia lisäresursseja kokeiden nopeampaan tarkastamiseen, jotta lukuvuosi ehditään aloit-

taa ajallaan? Siinä ajassa suojavälineasiatkin olisi ehkä saatu ratkaistua. Jokaiselle valintakokeeseen ilmoittautuneelle ja niitä valvomaan tulevalle voidaan lähettää postitse paketti, joka sisältää kokovartalosuojapuvun, hiusverkon, kertakäyttöhanskat sekä kolme kasvomaskia: yksi matkustamiseen koepaikalle, yksi kokeen ajaksi ja yksi matkustamiseen kokeesta pois.

- Miksi asiasta on tiedotettu kiirastorstaina sadalle tuhannelle ihmiselle? Kun edessä on takuuarma 4 päivän jakso, jonka aikana on mahdotonta saada yhtäkään vastausta tai lisätietoa? Olisiko ollut mahdollista päättää yksi ja ainoa korvaava toimenpide/hakuala ja tiedottaa siitä, jotta ei kulu kuukautta spekulointiin?

EOAK/2838/2020

Kantelijan mukaan yliopistojen tulee säilyttää valintaprosessissa ennalta ilmoitettu suhde todistusten ja valintakokeiden välillä. Kantelijan mukaan useammat yliopistot ovat ”pyörilleet” erilaisia vaihtoehtoja, jotka eivät ota huomioon valintakokeeseen valmistautuvien oikeusturvaa eikä tasavertaisuutta. Tuhannet kokeeseen valmistautuvat ovat kieltäytyneet työ- ja opiskelutarjousista sekä järjestäneet elämänsä muutoinkin valmistautuakseen yliopiston valintakokeeseen 6–12 kuukautta. Valmistautumiseen on myös käytetty merkittävä määrä rahaa valmennuskurssien ja valmistautumismateriaalien muodossa. Valintakoe voidaan varmasti järjestää, mikäli tahtoa riittää. Koulujen ollessa kiinni on vapaita tiloja Suomi täynnä, kuten myös opettajia koetta valvomaan. Etänä järjestettävä valintakoe on varmasti myös varteen otettava vaihtoehto.

Yliopistojen 29.4.2020 julkistettua linjausta koskevat kantelut

EOAK/2992/2020

Kantelu koskee nimenomaan lääketieteellisten opiskelijavalintaa, ja kantelija toteaa muun muassa seuraavaa. Aiemmin ilmoitettujen kriteerien mukaan 51 % opiskelijoista valitaan todistusvalinnalla ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien ylioppilaiden joukosta. Kun todistuksella piti olla merkitystä vain ensimmäistä paikkaansa hakevilla, ei muiden hakijoiden kannattanut käyttää aikaansa arvosanojen korotuksiin vaan pääsykokeeseen valmistautumiseen. 29.4.2020 ilmoitettiin, että todistuksen perusteella otetaankin sisään 75 % ja näistä 65 % ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevia. Näillä kriteereillä myös aiemmin muualla opiskelleiden olisi kannattanut korottaa todistuksen arvosanoja päästäkseen kisaan mukaan, mutta tällä aikataululla se ei ole enää mahdollista.

Tällä muutoksella viedään liki 200 aloituspaikkaa pois niiden ulottuvilta, jotka ovat erehtyneet opiskelemaan jotain muuta aiemmin ja jotka erehdyttiin panostamaan pääsykokeisiin valmistautumiseen arvosanojen korottamisen sijaan. Nämä hakijat kilpailevat nyt pienentyneestä paikkamäärästä ensin etäkokeella ja toisessa vaiheessa parhaimmisto suorittaa valvotun kokeen. Tällä järjestelyllä ei vähennetä valvottuun kokeeseen osallistuvien määrää eikä sillä siis ole Covid-19-virukselle altistumisen kannalta mitään merkitystä.

Yhtäkkäinen muutos sisäänottokriteereissä rikkoo aiempia opintoja tehneiden oikeusturvaa eikä ole perusteltu edes poikkeusolojen aikana, koska muutos ei vähennä yhteiskokeeseen osallistuvien ja mahd. Covid-19-virukselle altistuvien määrää lainkaan.

EOAK/2997/2020

Kantelu koskee yliopistojen lääketieteen valintamenettelyä ja siinä tiedustellaan, onko perusteltua muuttaa yliopistojen pääsykoemenettelyä kesken haun, jos peruskoulutkin avataan toukuu-kuussa kesken koronakriisin suunnitellusti. Kantelun mukaan on päätetty kesken hakuajan, että 75 % valitaan yo-todistuksen perustella ja pääsykokeisiin valmistautuneita on valittava vain 25 % kiintiöstä. Toisaalta ennen määrättyä pääsykoepäivää avataan koulut. Suunnitteilla on myös valvomaton esitesti. Kantelijan mukaan hajautetusti voitaisiin toteuttaa valtakunnallinen asianmukainen koe, kuten aikaisemmin oli suunniteltu. Kantelijan mukaan ei ole perusteltua vapauttaa kymmenientuhansien oppilaitten koulutyöhön paluu ja evätä pääsykokeisiin valmistautuneiden osallistuminen pääsykokeisiin normaalisti ja rehellisesti.

EOAK/3017/2020

Kantelu kokee yliopistojen lääketieteellisten tiedekuntien valintamenettelyä, ja siinä todetaan muun muassa seuraavaa. Valintaperusteiksi lääketieteelliseen tiedekuntaan vuodelle 2020 oli ilmoitettu, että todistusvalinnalla on mahdollisuus päästä ylioppilastutkinnon perusteella ainoastaan ensikertalaisella. Moni aikaisemmin pyrkinyt nuori ei sen vuoksi mennyt korottamaan arvosanojaan. Muilla kuin ensikertalaisilla piti olla yhtäläinen mahdollisuus pääsykokeiden perusteella päästä opiskelemaan. Ensin opiskelijoille kerrotaan, että pääsykokeet järjestetään normaalisti (varattu mm. Messukeskus tätä varten), ja pääsykokeisiin ilmoitaudutaan tällä tiedolla. Sitten ylioppilastutkintojen ja ilmoittautumisten jälkeen tulee tieto, että kriteerit ehkä muuttuvat ja tietoa moni odottaa todella stressaantuneena (joka myös henkisesti vaikuttaa muutenkin vaativaan valmistautumiseen) ja lopulta tulos on pelkojen mukainen: todistusvalinnalla pääseeikin suurin osa ja iso osa kuitenkin ei-ensikertalaisia ja sen myötä pääsykokeen perusteella pääsevien kiintiötä pienennetään eli yhtäläisiä mahdollisuuksia päästä opiskelemaan huononnetaan.

Ensin tulee olemaan etäkoee (jossa aivan varmasti tapahtuu luntaamista), jonka perusteella valitaan seuraavaan lähikokeeseen kaksinkertainen määrä, jotka sitten pääsevät sisään, eikä edes kerrota, milloin mahdollinen pääsykoepäivä kesäkuussa on, joten kaikkien pitää edelleen jatkaa lukemista, vaikka se olisi jo turhaa. Monilla on työt sovittu pääsykokeiden jälkeen ja pitäisi edelleen valmistautua pääsykokeisiin, joihin ehkä vielä pääsee, mikä ei onnistu samaan aikaan. Kantelija viittaa myös siihen, että koulut avaavat ovensa viikkoa ennen 19.5. pääsykokeita, joten fyysiset kokeet pitäisi olla täysin mahdollista järjestää.

EOAK/3018/2020

Kantelu koskee lääketieteellisen valintakoetta, ja siinä todetaan muun muassa seuraavaa. Todistusvalinnan osuus on nostettu 75 %:iin kolme viikkoa ennen pääsykokeita, mikä ei ole oikeudenmukaista eikä läheskään oikeudenmukaisin päätös, johon tilanteen asettamisessa raameissa olisi voitu päätyä. Kyseinen päätös ei suosi ketään muuta kuin todistusvalinnalla sisään aikovia. Päätöksenteossa ei ole ajateltu kaikkia tahoja tai minimoitu epäoikeudenmukaisuutta. Lääketieteen pääsykoeprosessi on pitkä ja se on priorisoitava kaiken muun edelle, mikäli haluaa menestyä. Aikuisopiskelijat kokevat tämän aikana useita ajankäyttöön ja taloustilanteeseen liittyviä vastoinkäymisiä. Monelle vuoden opiskelu jättää jälkeensä huonon taloustilanteen ja uupumuksen. Päätös pääsykokeista sortaa eniten juuri tätä kokelasjoukkoa.

Todistuskiintiön nosto on turha toimenpide ja tuo mieleen päätöksen teon perustuvan järjestävien tahojen haluun päästä mahdollisimman helpolla. Kokeiden tarkastukseen liittyvät ajalliset ongelmat olisi voitu ratkaista pääsykokeisiin osallistuvien kokelaiden vähemmällä määrällä ja tähän oltaisiin päästy julkistamalla todistuskiintiön 51 % sisään päässeet ennen pääsykoetta. Pääsykoepäivää olisi voitu lykätä ja eri tiedekuntien pääsykokeita jaotella seuraaville kuukausille ihmisjoukon kasaantumisen välttämiseksi.

Koulujen avaaminen tuo esille poikkeusolojen muuttumisen ja hallitus on julkisesti kyseenalaistanut oman oikeutensa pitää koulut suljettuna pandemiatilanteen ollessa jokseenkin enemmän hallinnassa. Tämä herättääkin kysymyksen korkeakoulujen oikeudesta muuttaa kiintiötä näin lyhyellä varoitusajalla, sillä rajoitusten ylläpidon perusteita yhteiskunnan eri osa-alueilla ei välttämättä enää ole.

Päätös sortaa oikeutta yhdenvertaisuuteen ja suosii radikaalisti todistuskiintiöllä sisään pyrkiviä ja vastavuoroisesti alentaa pääsykoekiintiöön pyrkivien mahdollisuuksia tulla valituksi. Tautipandemia ei oikeuta kokelaiden eriarvoistamista. Oikeudenmukaisuuden nimissä olisi kiintiöt pidettävä alkuperäisen mallin mukaisina; toisen kiintiön korottaminen vastakkaisen kustannuksella ei ole millään mittapuulla oikein.

EOAK/3023/2020

Kantelu koskee yleisesti opiskelijavalinnan muutosta; esimerkkinä viitataan kuitenkin lääketieteellisen alan opiskelijavalintaan, ja todetaan muun muassa seuraavaa. Yhteishaku korkeakouluihin päättyi 1.4.2020 ja hakijat tekivät päätökset hakukohteistaan sen hetkisen tiedon pohjalta. Nyt 29.4 yliopistot ilmoittivat muuttaneensa hakukriteeristöä. Yliopistot lisäksi ilmoittivat, ettei päätöksestä voi valittaa, mikä vaarantaa hakijoiden oikeusturvan tässä tilanteessa. Päätös sotii myös yhdenvertaisuutta ja kohtuullisuusperiaatteita vastaan. Jos hakija/hakijat olisivat tienneet todistusvalintojen kasvavan näin runsaasti, olisi moni tehnyt eri valintoja yhteishaussa. Yhteishaussa hakijat tekivät valintansa sen hetkisten hakukriteerien pohjalta. Nyt kriteeristöt muutettiin vedoten koronaepidemiaan aivan korkeakouluvalintojen kynnyksellä. Jos tilanne olisi ollut hakijoiden tiedossa, olisi moni hakenut eri paikkoja.

Kantelijalla on kertomansa mukaan tiedossa useita esimerkkejä tapauksista, joissa nuori on satsannut koko vuoden nimenomaan pääsykokeisiin ja maksanut lisäksi tuhansien eurojen valmennuskurssin. Muuttuneiden valintaperusteiden takia mahdollisuudet päästä siihen opiskelupaikkaan, johon haku on tehty, pienenee valtavasti. Esimerkkinä lääketieteellinen tiedekunta, jossa valintakokeen sisältö muutetaan ja ainoastaan 25 % pääsee sen kautta opiskelemaan.

Kantelijan mielestä tavanomaiset pääsykokeet olisi ollut mahdollista järjestää normaaliin tapaan, jos yliopistot olisivat asiaa hieman suunnitelleet; samalla ajatuksella kuin peruskoulutkin saadaan avattua.

EOAK/3050/2020

Kantelu koskee lääketieteellisen tiedekunnan valintakokekriteerien muutosta alle 3 viikkoa ennen valintakoepäivää, mikä vaarantaa kantelijan mukaan hakijoiden oikeusturvan, on epätasa-arvoinen ja mitätöi pitkäjänteisen ja mittavan panostuksen valintakokeisiin valmistautumisessa. Julkaistut valintakriteerit (29.4.2020) mahdollistavat myös toista opiskelupaikkaa hakevien valinnan ylioppilastodistuksen perusteella. Mikäli tämä olisi ollut hakijan tiedossa syksyllä 2019, hän olisi voinut ilmoittautua kevään 2020 ylioppilaskirjoituksiin korottamaan arvosanojaan, mikä olisi saattanut kasvattaa sisäänpääsymahdollisuuksia. Valintakokeiden perusteella sisään pääsevien opiskelijoiden määrä putosi 50 % aiemmin ilmoitetusta. Kantelija viittaa myös hallituksen 29.4.2020 tekemään päätökseen, jonka mukaan 15–16 -vuotiaat peruskoululaiset voivat 13.5.2020 alkaen viettää pitkät koulupäivänsä isoissa ryhmissä, eikä tämä asiantuntija-arvioiden mukaan aiheuta mainittavaa sairastumisriskiä koululaisille, henkilökunnalle tai heidän läheisilleen. Toisaalta tyypillisesti alle 25-vuotiaiden nuorten, ainutkertainen, max. 5 h tunnin mittainen kokoontuminen valintakokeeseen arvioidaan hallitsemattomaksi tartuntariskiksi, jonka perusteella nuorten oikeusturva mitätöidään muuttamalla valintakokekriteerejä viime hetkellä erit-

täin merkittävästi. Jokaisesta yliopistokaupungista löytyy kantelijan arvion mukaan riittävästi luentosaleja ja luokkahuoneita, joissa valintakokeet voidaan järjestää riittävin turvavälein ja -järjestelyin.

EOAK/3051/2020

Kantelu koskee kauppatieteellisen alan yhteisvalinnan valintaperusteiden muutoksia. Kantelijan mukaan valintaperusteiden merkittävä muutos kuukausi ennen valintakoepäivää vaarantaa hakijan oikeusturvan, on epätasa-arvoinen ja mitätöi sekä henkisen että rahallisen ja pitkäjänteisen panostuksen valintakokeisiin valmistautumisessa. Mikäli todistusvalinnan osuuden lisääminen olisi ollut tiedossa syksyllä 2019, hakija olisi voinut ilmoittautua kevään 2020 ylioppilaskirjoitukseen korottamaan arvosanojaan. Valintakokeisiin panostetulla työmäärällä ylioppilastodistuksen arvosanat valintaprosessissa pisteytettävissä aineissa olisivat todennäköisyydellä parantuneet ja kasvattaneet sisäänpääsymahdollisuuksia.

Uudet valintakriteerit kohdistuvat negatiivisesti erityisesti nuoriin, jotka eivät vielä juuri 18 vuotta täyttäneenä ole tienneet, mitä tulevaisuudeltaan halusivat eivätkä sen vuoksi osanneet panostaa ylioppilaskokeisiinsa tarpeeksi. Uudet valintakriteerit eliminoivat mahdollisuuden uuteen yritykseen nyt oman alan löytäneenä. Suurin osa kauppatieteellisen alan yliopistoista ottavat vain 10 % uusista opiskelijoista valintakokeiden perusteella. Merkittävää olisi ollut myös tietää, mitkä yliopistot hyväksyvät suuremman prosentin sisään valintakokeilla, jolloin hakukohteitaan olisi voinut myös valita tämän perusteella.

Edelleen kantelija tuo esiin hallituksen 29.4.2020 tekemän päätöksen, jonka mukaan 15–16 -vuotiaat peruskoululaiset voivat 13.5.2020 alkaen viettää pitkät koulupäivänsä isoissa ryhmissä, eikä tämä asiantuntija-arvioiden mukaan aiheuta mainittavaa sairastumisriskiä koululaisille, henkilökunnalle tai heidän läheisillensä. Toisaalta tyypillisesti alle 25-vuotiaiden nuorten, ainutkertainen, max. 5 tunnin mittainen kokoontuminen valintakokeeseen arvioidaan hallitsemattomaksi tartuntariskiksi, jonka perusteella nuorten oikeusturva mitätöidään muuttamalla valintakokekriteerejä viime hetkellä erittäin merkittävästi. Jokaisesta yliopistokaupungista löytyy varmasti riittävästi luentosaleja ja luokkahuoneita, joissa valintakokeet voidaan järjestää riittävin turvavälein ja -järjestelyin.

EOAK/3052/2020

Kantelija on alun perin huhtikuussa kirjoittanut opetusministerille tuolloin esillä olleen tilanteen perusteella ja saanut ministerin avustajalta vastauksen, joka niin ikään on annettu ennen lopullisia linjauksia. Tämän jälkeen kantelija on laatinut uuden yleisluonteisen kirjoituksen, jossa viitataan esimerkkinä psykologian alan valintakoemenettelyyn.

Kantelija pitää julkaistuja yliopistojen sisäänpääsymenettelyjä ennakoon ilmoitettuun menettelyyn verrattuna oikeustajun vastaisina. Kantelijan mukaan ei ole millään tavalla perusteltavissa, että esimerkiksi psykologian pääsykriteereitä/-menettelyjä muutetaan näin radikaalisti ennakoon ilmoitetusta. Ratkaisuna kirjoittaja ehdottaa seuraavaa. Koulut ovat alkamassa syksyllä ja pääsykokeita pystytään järjestämään koko kesän esimerkiksi pienemmissä ryhmissä ja valintoja voidaan tehdä esimerkiksi pienryhmä kerrallaan. Toisena vaihtoehtona kirjoittaja ehdottaa oppilasmäärän huomattavaa nostoa.